Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014, p. 139-148, ANKARA-TURKEY

TİMUR, RODOS ŞÖVALYELERİ VE BATI ANADOLU SEFERİ*

*Yahya BAŞKAN***

ÖZET

Timur, 1402'de Ankara Çubuk Ovası'nda Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bâyezid'i mağlup etmiş arkasından da Osmanlılara ait olan arazileri kendisine bağlamıştır. Osmanlıların hakimiyetlerine son vermiş olduğu, Anadolu Beylikleri diye bilinen Karamanoğlu, Germiyanoğlu, Aydınoğlu gibi Türkmen beyliklerine topraklarını iade etmiş onları kendisine bağlı olarak beyliklerini ihya etmelerini sağlamıştır. Bu ihya Timur'un Anadolu'yu ve Osmanlıları kontrol altına alma düşüncesinin bir neticesi olarak görülmelidir. Timur'un bu tavrı Kösedağ Savaşı sonrası Moğolların Anadolu'da yapmış oldukları uygulamalara çok benzemektedir.

Timur özellikle fatih ve gazi sıfatlarıyla anılan Osmanlı hükümdarı Bâyezid'i yenmesi, topraklarını perişan etmesi sebebiyle üzerinde oluşan olumsuz tepkiyi dağıtmak için bir sefer düzenlemiştir. Burası Rodos şövalyelerince elde tutulan ve Anadolu'da gayri müslim idaresinde kalmış tek toprak parçası olarak tanımlanan İzmir'dir. İzmir Timurlu kaynaklarının iddiasına göre aynı zamanda Yıldırım Bâyezid tarafından kuşatılıp alınamayan bir yerdir. Timur, İzmir üzerine sefer düzenlemiş burayı fethedip şövalyeleri de sürmüştür (Aralık 1402-Ocak 1403). Hıristiyan şövalyelerden şehri alan Timur, hem gazi sıfatını almış, hem de Müslüman gazi bir devletle savaşmasından dolayı üzerinde temerküz eden olumsuz imajı düzeltmeye çalışmıştır. Bu liman ve ticaret merkezlerinin Timur tarafından alınmasıyla birlikte hem Anadolu seferinin hem de yapılması düşünülen seferlerin maddi kaynak sorunu da bir miktar halledilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Timur, Osmanlı, Bâyezid I, İzmir, Foça, Tire Ayasolug, Efes, Aydınoğlu, Menteşe.

---

* Bu makale, 11-12, Haziran 2013 Tarihinde Güney Kore – Sangju'da Tertip Edilen *"The 11th Central Asia International Scientific Conference Cultural and Economic Dimensions of The Silk Road Past, Present and Future SangJu"* Konferansında Sunulmuş Olan *"Timur ve Rodos Şövalyeleri"* Başlıklı Tebliğin Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Halidir.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Yahya Başkan, İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, El-mek: ybaskan@hotmail.com.

TIMUR, KNIGHTS OF RHODES AND WESTERN ANATOLIA EXPEDITION

ABSTRACT

Tamerlane defeated Ottoman Sultan Yıldırım Beyazıt in 1402 in the savanna of Çubuk, Ankara. And after put all the territories of Ottoman Empire under his domination. He gave back their territories to Turkmen Beyliks like Karamanoglu, Germiyanoglu and Aydınoglu which were terminated by Ottomans and helped them to recreate their beyliks.

Tamerlane made an expedition to dispense negative reactions as he had defeated Ottoman Sultan Beyazıd who was known as Conqueror and Veteran and put the ottoman in a difficult position. This place was İzmir which was the only territory under the control of non-Muslims in Anatolia and was controlled by Rhodes nights. In the same time İzmir was only city surrounded and wasn't conquered by Beyazıt. Tamerlane conquered the city and banished the nights (December 1402- January 1403). Tamerlane who took over the city from the Christian nights tried to restitute his negative image as he made a war against a state who is veteran and also a Muslim.

Key Words: Timur, Ottoman, Bajezid I, İzmir, Foça, Tire, Ayasolug, Efes, Aydınoğlu, Menteşe.

Osmanlı Tarihinde etkileri itibariyle önemli hadiselerden birisi hiç şüphesiz Ankara Savaşı'dır. Timur, 1402 Temmuz'unda Ankara'nın Çubuk Ovası'nda Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bâyezid ile karşılaşıp Osmanlı ordularını mağlup etmiş ve bu galibiyetin bütün bölgeyi ilgilendiren ciddi neticeleri olmuştur.[1] Osmanlıların çevreye kaygı salan yayılması bir anda durmuş, bu yayılmadan yakînen etkilenen Anadolu Beylikleri, Timur safında yer alarak büyük kazanç sağlamışlardır. Osmanlıların Kostantinopolis kuşatması sona ermiş, rahat bir nefes alan Bizanslılar bu durumu Tanrı'nın bir lûtfu olarak görmüşlerdir.[2] Anadolu Beyliklerine ait olan mülkleri, eski sahipleri arasında pay eden Timur, galibiyetten sonra bölgede yaklaşık bir yıldan fazla kalmış, bu gün batı Anadolu olarak tabir ettiğimiz coğrafyaya idari olarak çeki düzen verip buraları kendisine bağlamıştır. Bu bağlanmanın muhteva ve mahiyeti çalışılmamış olmakla birlikte mevcut durum Moğol idari geleneğinin bir neticesi olarak görülmelidir.

Timur, Yıldırım Bâyezid'e karşı elde etmiş olduğu zaferden sonra Kütahya'da kışlamıştır. Onun Anadolu'daki faaliyetleri içerisinde hiç şüphesiz en önemlisi İzmir ve çevresine tertip etmiş olduğu seferdir. Timurlu kaynaklarından Nizâmüddin Şâmî ve Ali Yezdî'nin Zafernâmeleri, Dukas'ın eseri, İbn Arabşah'ın Acâîbü'l Makdûr'u bu sefer hakkında geniş bilgiler nakletmişlerdir. Timur hakkında olumsuz bir tavır takınan Osmanlı kronikleri bu sefer hakkında hiçbir malumat vermemişlerdir. Timur'un İzmir ve çevresine yapmış olduğu sefer modern araştırmalara da konu olmuştur. Marie-Mathilde Alexandrescu'nun Ankara Savaşı'nı konu alan kitabı, W. Heyd'in Ticaret Tarihi, P. Wittek'in Menteşe Beyliği, N. Jorga'nın Osmanlı Tarihi, Halil Çetin'in Ankara Savaşı bunların belli başlılarıdır.

[1] Halil Çetin, *Ankara Savaşı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012, s. 103-199.
[2] Donald M. Nıcol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261*-1453), (nşr. B. Umar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 340.

Timur, Kütahya ve Aydın'da ordugâhını kurup etraftan gelen beyleri kabul etmiş, onlara Osmanlılar tarafından ele geçirilen topraklarını iade ederek hil'at giydirmiştir. 1402 Aralık ayı başlarında buradan hareket eden Timur, İzmir Kalesi, Foça, Efes ve Ayasolug üzerine sefer tertip etmiştir. İzmir'de, o dönemde Hıristiyan bir tarikat olan St. Jean Şövalyeleri bulunmaktaydı. Bu tarikata ait üyelerin büyük çoğunluğu Rodos adasını üs olarak tercih edip yoğunlaşmalarından dolayı kendilerine Rodos Şövalyeleri diye de hitap edilmiştir.[3]

Ali Yezdî'ye göre Timur Ayazlık'dan (Ayasolug) Tire'ye geçmiş orada ordusunu toplayıp, denizle çevrili sağlam bir kale olan İzmir'le meşgul olmuştur. Kaleyi kuşatan Timur, kaledekileri İslâma davet etmiş ancak o zamana kadar eşkıyalıkla meşgul olan İzmir'deki Efrencler (Sasun, Ğalata, Ruman, Dövir vb guruplar) bu teklifi reddetmişlerdir. Bunun üzerine harekete geçen Timur kaleyi ele geçirmiştir. Bu bahsi bir gazâ olarak nakleden müellif İzmir'in fethi başlığını *"...ğazv-ı İzmir..."* şeklinde kaydetmiştir. Seferin Peygamberin sünneti üzere yapıldığını özellikle vurgulayan Ali Yezdî, İzmir'i birçok bahadırın kuşattığını hatta Osmanlıların yedi kez burayı almaya teşebbüs ettiğini ancak ele geçiremediklerini ifade ettikten sonra, özellikle Bâyezid'in İzmir'in alındığı haberini duyduktan sonra ağzının şaşkınlıktan açık kaldığını vurgulamıştır. Timur burayı aldıktan sonra Tonğuzlu'ya (Denizli) doğru hareket etmiştir. Ali Yezdî bu hadise için Aralık 1402 tarihini vermektedir.[4]

Timur'un Tire'ye gelmesiyle alakalı olarak Ali Yezdî'nin dışında döneme ait diğer kaynaklarda herhangi bir malumat yoktur. Ancak bunu teyid eden bir kaydın kitabe olarak Tire'de bulunduğu sonradan kaleme alınan eserlerde zikredilmektedir. Farsça olarak yazılan kitabe maalesef bugün mevcut değildir. Ancak bazı yazma kayıtlarında varlığına dair işaretler vardır. Kitabenin 1932 yılında ayakta olup sonradan tahrip edildiği anlaşılmaktadır. Kitabe halk arasında *Karataş* olarak da adlandırılmaktadır. Munis Armağan'ın vermiş olduğu bilgilere göre Farsça olarak yazılan kitabe metni Türkçeye çevrildiğinde şunlar kayıtlıdır; *"Bismillâhirrahmânirrahîm, bağışlayan ve esirgeyen Allâh'ın adıyla. Varlığı vâcib olup, hayır ve cömertliğin feyiz kaynağı olan Alllâh'a hamdolsun. Onun Rasûlü Hz. Muhamed'e ve pâk olan âline ve eshâbına da salât olsun. Bundan sonra cihan Pâdişâhı İran ve Turan ikliminin sahibi Uluğbey Timur'a (Allah mülkünü ve saltanatını dâim eylesin) İran ve Turan'ın fethinden sonra Semerkant ve Hindistan kıtasından ta Mısır havalisine kadar 26 zilhicce 804 (1402) yılında Allah'ın yardımıyla boyun eğdirildi. Ve Rum Eli (Anadolu) hakimi Yıldırım savaşta kolaylıkla yenildi ve bütün ordusu yerle bir oldu. Bundan sonra sahillere ulaşmak amacıyla Manisa, Balat, Antalya ve Alâiye yoluyla Aydın Vilayeti'nde çadır saltanatı sürerek yetişti. Ve orada insanoğlu bu olaydan ders alsın, keyfiyete muttali olsun diye şu iki-üç satır yazı taşa nakşolundu. Allah dilediğini doğu yola iletir. Ve hamd âlemlerin Rabbı olan Allah'a olsun"*.[5] Mükrimin Halil Yinanç İslâm Ansiklopedisi'nde yayınlanan Bâyezid I maddesinde Timur'un kitabeyi Farsça olarak kazdırdığını nakledip, kitabe suretlerinin Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde mevcut olan Takvîmü't Tevârih nüshasının içinde kayıtlı olduğunu, ayrıca Cavit Baysun'nun hususi kütüphanesindeki bir mecmuada da ilgili kitabenin bulunduğunu

[3] Nıcolas Vatın, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar*, (nşr. T. Altınova), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004, s. 13-26; Batı Anadolu Beyliklerinin Timur'a itaatleri için bkz. Cevdet Yakupoğlu, *"Germiyanoğulları Muhitinde Ahiler ve* Zaviyeleri / *Akhis And Zaviyes (Small Dervish Lodge) In Germiyanoğulları District"*, Turkısh Studıes -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 4/3, Spring 2009, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1902884710_yakubo%C4%9Flucevdet1352. p. 2268; Hüseyin Kayhan, *"Aydınoğlu Hızır Bey/ Aydın's Son Hızır Bey"*, Turkısh Studıes -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 4/8, Fall 2009, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/52272257_84-kayhanh%C3%BCseyin1222. p. 1683.

[4] Ali Yezdî, *Zafernâme II*, (nşr. M. Abbas), Tehran 1336, s. 336-341.

[5]Armağan:http://www.tiremportal.com/index.php/TireTarihi/Tarihce/Tire-Tarihinden-Kisa-Basliklar-3.html. (07.10.2013).

belirtmektedir[6] Böyle bir kitabenin varlığına aynı ansiklopediye Timur maddesini yazan Mustafa Kafalı da işaret etmektedir. Kafalı'nın vermiş olduğu bilgiye göre Timur Deşt-i Kıpçak seferinde Uluğdağ'da da bir kitabe kazıttırmıştır. Bu bilgilerden hareketle Timur'un seferlerinde kitabe yazdırtma geleneğinin bulunduğunu söyleyebiliriz.[7]

İzmir'in Timur tarafından alınması ile alakalı ikinci önemli kaynağımız Nizâmüddin Şâmî'nin Zafernâmesidir. Timur'a etrafındakiler İzmir namında bir kale bulunduğunu, buranın Efrenclerin ileri gelenlerinin merkezleri olduğunu, çanlarının kimse tarafından kırılmadığını, kimseye şimdiye kadar cizye vermediklerini, aynı zamanda Müslümanlara eziyet verdiklerini malumat olarak iletmişlerdir. Bunu duyan Timur'un dini gayreti galeyana gelmiş ve kaleye hücum etmeleri için komutanlarına emir vermiştir. İzmir deniz tarafından sed yapılarak kuşatılıp, kale savaşılarak ele geçirilmiştir. Daha sonra üzerine gidilen Foça şehri teslim olmuş, Sakız hakimi de kendisine tabi olmuştur.[8]

Timur'a olan düşmanlığı ile de tanınan devir müelliflerinden İbn Arabşah'ta da İzmir'in fethi hakkında bilgi ve hadisenin tarih kaydı bulunmaktadır. İzmir Kalesi'nin alınmasının zorluğunu anlatmakla başlayan Arabşah, Timur'un burayı farklı kuşatma usulleri kullanarak başarıyla aldığını, büyük bir katliam ve yağma yaparak şehri boşalttığından bahseder. Tarih olarak da Ocak 1403'ü vermektedir.[9]

Timur'un İzmir seferi hakkında en doyurucu bilgileri verenler arasında Osmanlı dönemi Bizans müelliflerinden Dukas bulunmaktadır. Dukas, Timur'un Bergama'ya geldiğini, orada bir müddet kaldığını söyledikten sonra onun bütün bu seferlerini altın ve gümüş toplamak maksadıyla yaptığını vurgulamaktadır. Bergama'dan İzmir önüne gelen Timur, Omur (Umur Bey) zamanında Rodos Şövalyeleri tarafından inşa olunan kalenin teslimini istemiştir. Ancak kaledekiler buranın hiç kimse tarafından fethedilemeyeceğini düşündükleri için teslim etmekten kaçınmışlardır. Zira Bâyezid şehrin zabtı için her sene muharebe etmiş ancak ele geçirememiştir. Timur, kaleyi elinde bulunan zengin silahlar ile kuşatıp almış, halkını da kılıçtan geçirmiştir. Foça şehri ise kendiliğinden teslim olmuştur. Midilli prensi Foça'ya gelmiş ve Timur'un torununa (Muhammed) tabi olmuştur. Buradan Efes'e geçen Timur, ordusuyla otuz gün kalmış, etrafa adamlarını gönderip şehirleri, kaleleri almış ve vergi toplamıştır.[10]

Bütün ana kaynaklarda Timur'un İzmir kuşatması öncesi ordusunu toplayıp ordugâhını kurduğu malumatı verilmektedir. Yukarıda nakletmiş olduğumuz kaynaklarda ordugâh kurulan mahal olarak farklı yerlerin isimleri zikredilmektedir. Ancak en ilginç bilgi Timur hakkında bir eser kaleme alan Roy Stier tarafından verilmektedir. Ona göre; "Timur'un ordusu kirlenmiş bir kaynaktan su içtikleri için zehirlenmişler ve askerleri dinlendirmek amacıyla da kamp kurulmuştur". Ancak Stier bu malumatın kaynağı olarak herhangi bir kaynak ismi vermemektedir.[11]

Timur'un bu yörelerdeki faaliyetlerinden yaklaşık bir sene sonra deniz yoluyla bölgeden geçen ve Timur'un yanına giden İspanyol seyyah Clavijo, Timur'un Balat (Palatia-Palacia)

[6] Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I", *İ.A. II*., İstanbul 1979, s. 388.
[7] Mustafa Kafalı, "Timur", *İ.A. XII*\1, İstanbul 1979, s. 345.
[8] Nizâmüddin Şâmî**,** *Zafernâme*, (nşr. N. Lugal), Ankara 1987, s. 318-321.
[9] İbn Arabşah, *Acâîbu'l Makdûr*, (nşr. A. Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2012, s. 321, 322; Arapça neşri için bkz. İbn Arabşah, *Acâîbu'l Makdûr fî Nevâib*-i Timur, (nşr. Ahmed Fayiz), Beyrut 1986, s. 346-347.
[10] Dukas, Bizans Tarihi, (nşr. Vl. Mırmıroğlu), İstanbul 1956, s. 43-46; Timur'un torunu Muhammed için bkz. Musa Şamil Yüksel, *"Türk Kültüründe Levirat ve Timurlularda Uygulanışı* / Levirate in Turkish Culture and Its Implementation Among the Timurids**",** Turkısh Studıes -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 4/8, Summer 2010, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/74088443_92y%C3%BCksel_musa_%C5%9Famil. p. 2047.
[11] Roy E. Stier, *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, (nşr. E. Aşuroğlu), Elips Yayınları, Ankara 2008, s. 186,187.

civarında karargâh kurup, Rodos Şövalyelerine ait olan yerleri vurduğunu ve halkı esir aldığı bilgisini vermektedir.[12]

Döneme ait bir Bizans Kroniğinde de Timur'un bölgeye yapmış olduğu seferler ile alakalı malumat mevcuttur. Burada verilen kayıtlar İbn Arabşah ve Dukas'la örtüşmektedir. Kroniğe göre Ağustosta başlayan harekât Aralık ayıyla tamamlanmıştır. Öldürülenlerin sayısının 4000 kişi olduğu belirtilmektedir. Kronikteki bilgi şu şekildedir; *"(Kronik–12) 1402/ Aralık; Magnesia (Manisa), Thyateira (Tire), Phokaia (Foça) ve Smyrne'ye (İzmir) kadar ulaştığında, Smyrne'de şiddetli bir savaş oldu ve birçok rahip, keşiş ve sivil 4000 kişi kılıçtan geçirilip, öldürüldü. O onların başlarını bir yere toplatarak, [onlardan] iki kule inşa etti; o bunu görenlerde son derece güçlü bir korku uyandırdı. Ağustos-Eylül yaklaşık 1402; O bütün Ephesos'u (Efes) yağma etti bildiğimiz Ephesos yani Megas Theologos'u (Ayasolug)".*[13]

Timurlu menbâları hariç devre ait kaynakların hepsi Timur'un İzmir'de yapmış olduğu zulümlerden bahsetmektedirler. Ancak devrin kaynaklarını dikkatli bir biçimde kullanan N. Jorga aksi görüştedir. Ona göre; "Hıristiyanların dostu olarak bilinen Timur kaledeki birliğin canına kıymamış ve onlara saygı göstermiştir. Fakat bu durum tarihçileri Timur'un kafatasları ile zaferini kutladığını anlatmaktan alıkoymamıştır".[14]

Timur'un İzmir seferi hakkında Osmanlı kaynakları sükût etmektedirler. Sadece Timur'un Aydın veya Kütahya'da kışlayıp, sonrada zulümler yaparak Anadolu'dan ayrıldığını kaydetmektedirler; *"Çün Timur Han kışı kışlayup girü yaz oldugı vakt kendü vilayetine gitdi"*.[15] *"Andan sonra Timur-i gaddar, Rum'da çok dürlü zulümler idüb ol kışı Aydın İli'nde kışladı. Ve çerisi Rum vilayetini yağma idüb, yakub yıkub…"*.[16] *"Temür Aydın İli'nde kışlarken…"*.[17] Bunun altında yatan sebep herhalde İzmir gibi mühim bir kalenin Hıristiyanlardan alınmasının Timur'a mâledilmek istenmemesi gibi psikolojik bir tavır ve perdeleme olmalıdır. Burada hatırlatmak gerekir ki dönemindeki ve sonraki dönem Osmanlı kronikleri ve kaynakları Timur'u lânetlemeye varıncaya kadar sert bir uslûb kullanmaktadırlar.[18] Durum böyle olunca İzmir'in alınması gibi mühim bir tarihi olayı zikretmemelerini anlamak kolaylaşmaktadır.

İzmir ve havalisine Timur'un yapmış olduğu seferle alakalı devrin kayıtlarından nakledilen bilgilerden sonra bu harekâtın ana kaynak ve modern araştırmalardan hareketle bir değerlendirmesini yapmamız gerekmektedir.

Timurlu kaynakları İzmir ve çevresine yapılan seferi bir gazâ ve Osmanlılara nisbet olarak takdim etmektedirler. Ali Yezdî ve Nizâmüddin Şâmî'nin uslûbları bunu göstermektedir. Özellikle Ali Yezdî, yukarıda da aktarıldığı gibi *"Osmanlıların alamadıkları İzmir'i Timur iki haftada aldı, bunu duyan Bâyezid'in şaşkınlıktan ağzı kulaklarına vardı"* demektedir. Modern araştırmalarda da bu uslûb kabul edilmekte ve ilmî bir tavır halini almaktadır. Menteşeoğulları sahasındaki araştırmasıyla öne çıkan Paul Wittek'e göre, "Timur bu seferiyle Anadolu'da yapmış olduğu zulümleri örtmek ve Osmanlılar gibi gâzî bir devleti yıkmanın İslâm dünyasındaki olumsuz imajını

[12] *Narratıve of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavıjo to the court of Timour, at Samarcand A.D. 1403*-1406, Cambridge University Press, Newyork 2009, s. 20; Clavijo Seyahatnamesi'nin Türkçe neşrinde Timur'un Balat'da kalması ile alakalı bir bilgi bulunmamaktadır. Bkz. Ruy Gonzales De Clavıjo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a* Seyahahat, (nşr. Ö. R. Doğrul), Kesit Yayınları, İstanbul 2007.

[13] Şahin Kılıç, *Kısa Kronikler (Brachea Chronıka)'e Göre Erken Osmanlı Tarihi (1402–1451): Çeviri ve Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara 2011, s. 265.

[14] Nıcolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, (nşr. N. Epçeli), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s. 291.

[15] *Oruç Beğ Tarihi*, (nşr. N. Öztürk), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008, s.42.

[16] Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihannüma I*, (nşr. F. R. Unat-M.A. Köymen), TTK. Basımevi, Ankara 1995, s. 357.

[17] Hayrullah Cengiz-Yaşar Yücel, "Ruhi Tarihi", TTK Belgeler XIV/18, (1989-1992), s. 409.

[18] Feridun Emecen, "İlk Osmanlı Kroniklerinde Timur İmajı", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 161-173.

dağıtmak için Rodos şövalyelerinin elinde bulunan, I. Murad ve Bâyezid tarafından da defalarca kuşatılan ancak bir türlü alınamayan İzmir'i ele geçirerek kendisi de gâzî sıfatını almak istemiştir".[19]

Ankara Savaşı ile alakalı bir kitap kaleme alan M. M. Alexandrescu muhtemelen Ali Yezdî'den menkûlen I. Murad ve I. Bâyezid tarafından kuşatılıp düşürülemeyen İzmir Kalesi'ni Timur'un aldığını yazmaktadır.[20] Zafernâme müelliflerinin Timur'un seferini meşrûlaştırmak maksadıyla gazâ mefhumunu vurguladıkları gayet açıktır. Burada atlanılmaması ve ele alınması gereken; a-İzmir ve havalisinin iktisadi kıymeti, b- bu bölgede Timur öncesi Türkmen (Müslüman) varlığı, buna dayalı olarak İzmir meselesi, c- Osmanlıların özellikle de I. Murad'ın ve I. Bâyezid'in İzmir'i defalarca kuşatmaları neticesinde alamamaları hususlarıdır.

İzmir, Efes, Foça, Balat, Ayasolug ve Tire bölgeleri iktisadi bakımdan önemli olan muhitlerdir. Özellikle Türkmen varlığının Batı Anadolu'da artmasıyla birlikte buralar Hıristiyan unsurlarla, Türkmenler arasında mücadele sahası haline gelmiştir. Hususiyle Aydınoğulları ve Menteşeoğulları, sahil kesimindeki ismi zikredilen şehirlerin büyük bir kısmını ele geçirerek hem nüfuslarını bu bölgelere taşımışlar hem de ticaret merkezlerinde aktif hale gelmişlerdir.[21] Aydınoğlu Mehmed Bey ilk önce Müslüman İzmir'i ardından da 1326 senesinde sahil (gavur) İzmir'i almış ve Birgi'yi kendisine merkez yapmış, İzmir ve Ayasoluğ'da (Selçuk) bir donanma vücuda getirerek denizde faaliyete başlamıştır. Babalarının talimatıyla İzmir'de Umur Bey ve Ayasoluğ'da da Hızır Bey donanmalarıyla müşterek seferlere katılmışlardır.[22] Nitekim meşhur seyyah İbn Batûta 1333'de bu bölgeye gelerek Umur Bey'le görüşmüş İzmir ve çevresi hakkında şu bilgileri kaydetmiştir; ***"İzmir deniz kıyısında büyük bir kent ise de halen çok yeri haraptır. Yüksek yerinde bir kalesi vardır. Orada Ahmediye tarikatinden Şeyh Yakub'un zaviyesine indik, kent dışında Şeyh İzzeddin İbn Ahmed Rufâî ile konuştuk. Onun yanında şeyhlerden Ahlatizâde ile baktığı yüz yoksul vardı. Kentin beyi bunlar için çadırlar diktirdiği gibi Şeyh Yakub da ziyafet verdi. Ziyafette bulunarak onlarla görüştüm. Buranın beyi Ömer (Umur) Bey İbni Sultan Mehmed bin Aydın'dır ki kalesinde oturur"***.[23]

İbn Batûta'nın dışında hemen hemen aynı dönemde eserini kaleme alan El Ömerî de bu bölgeyle, özellikle de Foça ile alakalı malumat nakletmektedir.[24] Hem Batûta hem de Ömerî'den bölgedeki Türkmen varlığı hakkında bilgi edinmek ve bir kanaate varmak mümkün olabilmektedir. Aynı zamanda bu bölgelerdeki Türkmen nüfus ve İslamlaşma ile alakalı olarak P. Wittek'in yukarıda zikredilen Menteşe Beyliği kitabında doyurucu malumat bulunmaktadır.[25] Burada İzmir'i ilginç kılan, Papalığın tertiplemiş olduğu askeri harekâttan sonra Umur Bey, sahil (gavur) İzmir'i kaybetmiş (Aralık 1344) ve dağlık (Müslüman) İzmir'e çekilmiştir. Umur Bey kaybetmiş olduğu yeri almak için uğraşmış ancak çarpışma esnasında hayatını kaybetmiştir. Papalık İzmir'in geri kalan kısmını almak istediyse de buna muvaffak olamamıştır. İbn Batûta da Umur Bey'in yapmış olduğu mücadele ve hayatını kaybetmesiyle alakalı bilgiler bulunmaktadır.[26] Burada belirtilmesi gerekli olan husus İbn Batûta'nın Umur Bey'i ziyaret etmiş olduğu tarihle -1333- İzmir'in Latinlerin eline geçtiğini naklettiği tarih arasında yaklaşık on senelik bir zaman fasılasının -1344-

[19] Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, (nşr. O. Ş. Gökyay), TTK. Basımevi, Ankara 1986, s. 90.
[20] Marie-Mathilde Alexandrescu-Dersca, La Campagne de Timur en Anatolie (1402), Bucureşti 1942, s. 87.
[21] Bölgedeki Türkmen (Müslüman) ve Hıristiyan nüfus oranları hakkında bir çalışma için bkz. Jacques Lefort, "13. Yüzyılda Bitinya", *Osmanlı Beyliği (1300*-1389), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s. 106-128.
[22] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, TTK. Basımevi, Ankara 1988, s. 104, 105; Himmet Akın, *Aydınoğulları* Tar*ihi Hakkında Bir Araştırma,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1968, s. 30-34.
[23] *İbn Batûta Seyâhatnâmesi I*, (nşr. A. S. Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 425, 426.
[24] Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, TTK. Basımevi, Ankara 1991, s. 202.
[25] P. Wittek, a.g.e., s. 1-5.
[26] İbn Batûta I, s. 426.

bulunmasıdır. Umur Bey'in vefatını da haber veren -1348- İbn Batûta, on, onbeş sene burada kalmamıştır. Bu bilgileri bizzat müşâhede etmemiş, almış olduğu haberleri bize nakletmiş olmalıdır.

Konumuz açısından göz önünde bulundurulması gereken nokta Timur'un sefer yapmış olduğu bölge tamamıyla Hıristiyanlardan oluşan bir muhit değildir. Yani Timur İzmir'in sahil kısmına sefer yapmıştır. İkincisi de Hıristiyanlarla diplomatik münasebetleri iyi olan Timur ilginç bir şekilde İzmir üzerinden Papalıkla karşı karşıya gelmiştir. Buna rağmen sahil İzmir'in Timur tarafından alınmasıyla Hıristiyan Krallar kendisine tebrik mesajları göndermişlerdir.[27]

İzmir ve muhitinin iktisadi bakımdan mühim bir yer teşkil ettiğini yukarıda vurgulamıştık. W. Heyd, İzmir, Ayasolug, Efes ve Balat'ı ekonomik değer bakımından karşılaştırarak Türkmenlerin buralardaki ticari faaliyetleri hakkında malumat vermektedir. W. Heyd'e göre İzmir, Ayasolug, Efes ve Balat liman şehirleri olup bunların içinde İzmir ve Efes'den ziyade Ayasolug ve Balat limanları oldukça önemlidir. Özellikle Ayasolug Türkler (Türkmenler) tarafından savunmayı kolaylaştırmak üzere kurulmuş bir şehirdir. İzmir önem bakımından Ayasolug ve Balat'dan sonra gelmektedir. Bu iki liman Venedik, Ceneviz ve Mısır arasında milletlerarası bir liman hüviyetindedir. Buralar gıda, kumaş, iplik ticaretinin yapıldığı yerler olmakla beraber aynı zamanda köle alım satımının da icra olunduğu limanlardır.[28] Timur'un ordularıyla özellikle bu iki yerde yani Ayasolug ve Balat'da ikamet etmiş olduğunu Ali Yezdî ve Clavijo'dan yukarıda nakletmiştik. W. Heyd'in vermiş olduğu bilgilerden hareketle Timur'un bu bölgelere sefer yaparken ekonomik yapıyı gözden uzak tutmadığını söylemek mümkün gözükmektedir. Burada şu husus da muhakkak değerlendirmeye alınmalıdır. Timur uzun bir yol kat ederek Anadolu'ya gelmiş, güçlü bir rakiple karşılaşarak onu mağlup etmiştir. Ayrıca yaklaşan kış şartları, farklı bir coğrafyada bulunuyor olmak Timur'u gayet tabii olarak maddi şartları düşünmeye sevk etmiş olmalıdır. Yani ganimet toplamak ve ordusunun ihtiyaçlarını karşılama düşüncesi Timur'un bu seferini tertip etmesinde rol oynayan amiller arasında yer almıştır diyebiliriz. Bunu teyiden Dukas, İzmir üzerine yapılan seferi anlatırken Timur için, *"tek gayesi vardı o da ganimet toplamaktı"* demektedir.[29] Şu hususu da göz önünde bulundurmak gerekir ki İslam hukukunun savaşla ilgili hükümleri de Timur'un bu noktada destekçisi durumundadır.

Ali Yezdî'den nakilde bulunarak Osmanlıların yedi yıl uğraşarak alamadıkları kaleyi Timur'un iki haftada aldığını, bunu duyan Bâyezid'in de hayret ve şaşkınlıktan ağzının kulaklarına vardığını ifade etmiştik. Ankara Savaşı ile alakalı bir kitap kaleme alan M. M. Alexandrescu ve P. Wittek de benzer görüşleri ifade etmektedirler. Ali Yezdî, Timur'u yüceltmek maksadıyla rakipleri Osmanlılarla kıyaslama yoluna gitmiştir. Bu yorum modern araştırmacıları etkilemiş gözükmektedir. Fakat devrin kaynaklarına göz attığımız zaman Osmanlıların özellikle de Bâyezid'in İzmir'i kuşatmadığı anlaşılmaktadır. 1390'da Anadolu Beylerini ilhaka başlayan Yıldırım Bâyezid, Rumlara ait olan Alaşehir'i almış ve oradan Aydınoğlu memleketine gelmiştir. O sırada Aydınoğlu Bey'i olan İsa Bey, Yıldırım Bâyezid'e mukavemet etmemiş, bunun üzerine kendisine Tire verilerek geri kalan Aydınoğlu toprakları Osmanlılara ilhak olunmuştur. Bu suretle Aydınoğulları Beyliği Ankara muharebesinin sonuna kadar yaklaşık on iki sene Osmanlılarda kalmıştır.[30] Bu seferi ve sonraki dönemi nakleden devrin Osmanlı kaynaklarında Bâyezid'in İzmir'i kuşatmasıyla alakalı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yıldırım Bâyezid özellikle Ayasolug ve

[27] Musa Şamil Yüksel, "Timur'un Yükselişi ve Batı'nın Diplomatik Cevabı 1390-1405", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 18, (Güz 2005), s. 238, 239; Roy E. Stier, a.g.e., s. 187; Harold Lamb, Emir Timur, (A. G. Bozkurt), İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2009, s. 307.
[28] W. Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, (nşr. E. Z. Karal), TTK. Basımevi, Ankara 2000, s. 602-608.
[29] Dukas, s. 44; Dimitris J. Kastritsis, *Bayezid'in Oğulları*, (nşr. A. Arel), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 57.
[30] İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, TTK. Basımevi, Ankara 1988, s. 70.

Balat şehirlerini ele geçirmiş ve buralarda kendi adına hutbe okutup para darb ettirmiştir.[31] Bu iki şehrin özellikle hakimiyet altına alınmış olması W. Heyd'in iktisadi görüşlerini de teyid etmektedir.

Sonuç olarak; Timur'un Ankara Savaşı'nın akabinde yürütmüş olduğu askeri harekat neticesinde İzmir, Ayasolug, Balat, Efes gibi yerleri ele geçirdikten sonra yaklaşık 1390'lı yıllarda Osmanlıların hakimiyetine giren bu bölge Aydınoğulları ve Menteşeoğulları başta olmak üzere eski sahiplerine iade edilmiştir. Böylelikle Timur sayesinde Batı Anadolu'da on iki senelik bir fasıladan sonra parçalı bir siyasi yapıya geri dönülmüştür. Timur'un bu seferiyle İzmir ve çevresinde Papalık nüfuzu son bulmuş ve bu muhitin Türkmenlerin kontrolüne girmesi neticesini doğurmuştur. Aydınoğulları Beyliği tekrar bu bölgede hakim duruma gelmiştir.[32] İzmir merkez olmak üzere ticari faaliyetlerini yürüten şövalyeler bir müddet sonra Çelebi Mehmed tarafından İzmir'den çıkartılıp kaleleri yıkılacak, kendilerine de Bodrum da yer verilecektir. Onlar da orada bir kale inşa edip faaliyetlerini orada yürüteceklerdir.[33]

KAYNAKÇA

AKIN, Himmet, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1968.

Ali Yezdî, *Zafernâme II*, (nşr. M. Abbas), Tehran 1336.

ARMAĞAN : http://www.tiremportal.com/index.php/Tire-Tarihi/Tarihce/Tire-Tarihinden-Kisa-Basliklar-3.html. (07.10.2013).

CENGİZ, Hayrullah – YÜCEL, Yaşar, "Ruhi Tarihi", TTK Belgeler XIV/18, (1989-1992).

ÇETİN, Halil, *Ankara Savaşı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012.

Dukas, Bizans Tarihi, (nşr. Vl. Mırmıroğlu), İstanbul 1956.

EMECEN, Feridun, "İlk Osmanlı Kroniklerinde Timur İmajı", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

HEYD, W., *Yakın Doğu Ticare*t Tarihi, (nşr. E. Z. Karal), TTK. Basımevi, Ankara 2000.

İbn Arabşah, *Acâîbu'l Makdûr fî Nevâib*-i Timur, (nşr. Ahmed Fayiz), Beyrut 1986.

İbn Arabşah, *Acâîbu'l Makdûr*, (nşr. A. Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2012.

İbn Batûta Seyâhatnâmesi I, (nşr. A. S. Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

JORGA, Nıcolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, (nşr. N. Epçeli), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.

KAFALI, Mustafa, "Timur", *İ.A. XII*\1, İstanbul 1979.

KASTRİTSİS, Dimitris J., *Bayezid'in Oğulları*, (nşr. A. Arel), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.

KAYHAN, Hüseyin, *"Aydınoğlu Hızır Bey/ Aydın's Son Hızır Bey",* Turkısh Studıes -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 4/8, Fall 2009, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/52272257_84-kayhanh%C3%BCseyin1222.

[31] H. Akın, a.g.e., s. 59-63.
[32] H. Akın, a.g.e., s. 64-67; D. J. Kastritsis, a.g.e., s. 62.
[33] İ. H. Uzunçarşılı, "Mehmed I", *İ. A. VII*, İstanbul.1979, s. 501.

KILIÇ, Şahin, *Kısa Kronikler (Brachea Chronıka)'e Göre Erken OsmanlıTarihi (1402*–1451): *Çeviri ve Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara 2011.

LAMB, Harold, Emir Timur, (A. G. Bozkurt), İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2009.

LEFORT, Jacques, "13. Yüzyılda Bitinya", *Osmanlı Beyliği (13*00-1389), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.

MATHİLDE, Marie Alexandrescu Dersca, La Campagne de Timur en Anatolie (1402), Bucureşti 1942.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihannüma I*, (nşr. F. R. Unat-M.A. Köymen), TTK. Basımevi, Ankara 1995.

Narratıve of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavıjo to the court of Timour, at Samarcand A.D. 1403-1406, Cambridge University Press, Newyork 2009.

NICOL, Donald M., *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261*-1453), (nşr. B. Umar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

Nizâmüddin Şâmî**,** *Zafernâme*, (nşr. N. Lugal), Ankara 1987.

Oruç Beğ Tarihi, (nşr. N. Öztürk), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

Ruy Gonzales De Clavıjo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahahat*, (nşr. Ö. R. Doğrul), Kesit Yayınları, İstanbul 2007.

STİER, Roy E., *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, (nşr. E. Aşuroğlu), Elips Yayınları, Ankara 2008.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Mehmed I", *İ. A. VII*, İstanbul.1979.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri, TTK. Basımevi, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı*, Osmanlı* Tarihi I, TTK. Basımevi, Ankara 1988.

VATIN, Nıcolas*, Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar*, (nşr. T. Altınova), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004.

WİTTEK, Paul, *Menteşe Beyliği*, (nşr. O. Ş. Gökyay), TTK. Basımevi, Ankara 1986.

YAKUPOĞLU, Cevdet*, "Germiyanoğulları Muhitinde Ahiler ve Zaviyeleri /* Akhis And Zaviyes *(Small Dervish Lodge) In Germiyanoğulları District",* Turkısh Studıes -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 4/3, Spring 2009,

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1902884710_yakubo%C4%9Flucevdet1352.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, "Bayezid I", *İ.A. II*., İstanbul 1979.

YÜCEL, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, TTK. Basımevi, Ankara 1991.

YÜKSEL, Musa Şamil, "Timur'un Yükselişi ve Batı'nın Diplomatik Cevabı 1390-1405", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 18, (Güz 2005).

YÜKSEL, Musa Şamil, *"Türk Kültüründe Levirat ve Timurlularda Uygulanışı /* Levirate in Turkish Culture and Its Implementation Among the Timurids**",** Turkısh Studıes - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 4/8, Summer 2010,

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/74088443_92y%C3%BCksel_musa_%C5%9Famil.